

FIATALOK ORSZÁGÚTJÁN

AZ EVANGÉLIKUS IFJÚ-ÉRTELMISÉG
FOLYÓIRATA.

II. évfolyam.

1938.

7-8. szám.

TARTALOM: Szólunk. Katonát, fegyvert! Mórocz Sándor. — Keressétek az Urat! ...nf. — A Felvidék népe elé. — Evangéliumi parasztkultúrát! Dezséry László. — Debreceni múltunk. — Új magyar lélekformálást. Vargyas Lajos. — Az „erdélyiség“ kultúrtörténete, Süle Károly. — Győzz a győzelem földjén. Balikó Zoltán. — Egy elfelejtett magyar néptörredék. Kiss Béla. — Egy millió magyar itthon! — Ifjúmunkások sorsa. Váradi Lajos. — A város. Rayman Katalin. — Szemtől-szembe. — Szépíráások. — Biedermayer baba. Tatay Sándor. — Észt költők. Lavoitha ford. — Jövőtlátás. Szabó Gábor. — Robog a vonat. Gyarmathy Irén. — Szemle.

kás; kegyelmed vétett mind a kettő ellen, mert viseletet hozott a városba, mely a szeméremmel ellenkezik, s idegen bört ad ránk tulajdon hazánkban. A mi asszonyaink keblének fehérségét nem azért teremte Isten, hogy azzal kérkedjenek, hanem hogy azalatt virtusaikat őrizgessék. Van minékünk becsületes viseletünk, akiknek módja van hozzá, kitűzheti gyöngysorokkal; himet varrhat rá skófiummal, megrakhatja arany, ezüst süjtással két oldalra; úri hölgyek, fejedelem nők viselik azt; nézze meg bár kegyelmed önagysága Lorántfy Susána fejedelem-asszony képét a rámában. Nem találja-e, hogy ősi viseletünk fejedelmi tekintetet ad neki? Micsoda ördög sugallja azt az asszony népnek, hogy idegen után kapkodjon? Nem kegyelmed a bűnös, hanem az asszonyok. Ismerem ezt a nációt. Mindig az idegenen kapnak, s új erkölcsöket igyekeznek hozni a közönségbe. De tapasztalni fogják, hogy mi ez igyekezetet meg fogjuk tudni törni. Kegyelmed e bolondságáért fizet a városi betegek házának tizenkét magyar forintot bírságul; leánya, minthogy még hajadon, nehogy a büntetésben becsületének kárát vallja, arra ítéltetik, hogy egy esztendeig a szülői házat elhagynia ne legyen szabad. Felesége azonban három vasárnap egymásután a templomajtóban eklézsiát fog követni azon botránkozásért, melyet ime okozott. Fizethet kegyelmed, s azzal mehet Istennek szent hírével...”

(Debreceni kastély. Elbeszélés.)

...“ másnap reggel hét órakor megszólalt a Rákóczi hangja. „Dzim-Dzum.“ Ennek a Rákóczi harangjának is van története. Dicsően országolt erdélyi fejedelem, I. Rákóczy György ajándékozott a Kálvinista Rómának egy óriási harangot, mely több volt száz mázsánál, körül szép bibliai mondatokkal átfogva, öblén a címerrel és a Rákóczi-jelmonddal. (Non est currentis neque volentis, sed miserentis Dei.) „Nem azé aki fut, sem azé, aki akarja, hanem a könyörülő Istené.“ ...

... Mikor pedig Debrecen 1802-ben porig leégett, elpusztult a nagy tűzvészben a vörös torony is. Minden egyéb harang megolvadt, csak a Rákóczit megolvasztani nem volt elég egy egész égő torony; azon tűzessen, de olvadatlan zuhant le az égő gerendák közül, s a talajba vágta magát. Akkor tudatlan népek odarohantak, hogy jót tegyenek vele, s elkezdtek vízzel öntözni. Ettől azután elvesztette a hangját. Mikor ismét felhúzták az újonnan felépült toronyba, nagy szomorodva tapasztalták a hívek, hogy a fejedelmi híres harang hajdani hatalmas „bim-bam“ helyett csak egy szomorú panaszteljes rekedt hangot ad; „dzim-dzum“. Nem is szólal az meg már palami öröndetes alkalomra, csak mikor valami gyász van.

A civis tudja már, mikor ezt a hangot meghallja, hogy ez a lélek harang egy elszálandó léleknek, „szegény bűnös“ halálharangja; diákok csapnak ki az iskolából. Ami valóban hasonlatos a meghaláshoz. Kiűzetni az „alma mater“ kebeléből. Coriolán keserűség, Foscari szíve, Ovid könnyekkel hintett persei beszélnek arról nagyban, mi lehetett az kicsinyben, ha a dicső Kollégium florilegiumából egy olyan virág kitépetett, amelyre az interdictum rámondotta: „mérgező növény!“! Hová menjen az, mely kert fogadja azt be többé? ...

(És mégis mozog a föld. Regény.)

Új magyar lélekformálás.

Ugy hangzik ez a cím, mint valami ábrándos program. Mikor a jelen ezer hibájából és elmaradottságából úgy menekülünk a jövő felé, hogy terveinkben magasrendű követeléseket állítunk fel magunk elé. Ez egyszer azonban nem terveket jelöl ez a cím; ez most a már megvalósult középiskolai reform célkitűzéseiből, az átalakított magyar irodalom-tanítás vezérkönyvéből került soraink elére.

Ez a reform végre igenis a magyar lélekformálás műhelyévé akarja tenni a középiskolát; és azért „új“ ez a lélekformálás, mert leszámol a szűklátókörű maradiság egy sereg előítéletével, elsősorban az irodalom-tanítás merev, skatulyázó módszerével. Lomtárba került a stilisztika, retorika, poetika, sőt régi formájában az irodalomtörténet is. Miként az egész középiskolai nevelés középpontjába a nemzetismereti tárgyak kerültek: a nemzeti nyelv- és irodalom, a történelem, a táj- és néprajz — úgy került az irodalomban a főhelyre maga az írói alkotás. Mert az új tanterv az írói művel lelkét akar formálni; nevelni akar vele. Akkor pedig nem lehet irodalomról szóló meghatározásokat — holt elméletet — tanítani s némi kis irodalmat illusztrációnak odafüggeszteni, hanem be kell árasztani az anyagba az irodalmat a maga minél nagyobb teljességében, minél több helyet és időt juttatva a tárgyalásra. Olvasni, olvasni, hogy maga az irodalom, maga az írói lélek hasson és formálja a lelket.

Mert az új tanterv már nem nézi az irodalmat a „szórakoztatás céljait szolgáló“ valaminek. Hanem nézi annak, aminek az író szánja: életnek, állásfoglalásnak. Az irodalom az emberi lélek, az írói szemmel — tehát mélyebben látó szemmel — nézett élet szuggesztív megjelenítése, minden egyéni és közösségi problémájával együtt: az irodalom sűrített élet. És csak ezen felül és emellett: szépség, mely üdít, megtisztít, felemel.

Ezt látja meg a tanterv, mikor a VI. osztályban az írói alkotásban megnyilatkozó életet az írónak az egyéni élet kérdéseire feleletet kereső, azokkal szemben állást foglaló lelkét, az „írói világképet“ teszi a nevelés eszközévé, hogy „a fejlődés válságait átélő ifjúnak az élet útkereső tapogatózásaiban menjen segítségére.“ Tanulásnak használja fel az irodalmat. Hiszen Dosztojevszky nem azért írta szörnyű regényeit, hogy a nyárspolgárt kávéja mellett elszórakoztassa; Ady haragja korbácsát fogja a „kedves túristákra“, kik élete kertjét járják s nem törődnek vele „hogy itt egy élet ment tönkre“. Az irodalom oly sok nagy szellemről felhalmozott életanyagát fel kell használnunk emberi mivoltunk felépítésére.

Természetes, evvel párhuzamosan fel kell használni az irodalmi anyagot esztétikai oklásra, fogalmak szerzésére is; ez most már teljesen az olvasott művek alapján megfigyelés és tapasztalat útján történik s az I. osztálytól kezdve fokozatosan mélyebb szempont szerint hatol be a művekbe s a magyar vers sajátosságainak megfigyelésétől elvezet egészen a legtudatosabb műismeretig.

De nem csak egyéni életünkre kell előkészítenie az iskolának. Nemzeti életünk is megkívánja magyarságunk minél teljesebb, minél sokszínűbb kiművelését. Ezért az I—V. osztály olvasmány-anyagából kibontakozik a diák előtt a magyarság legteljesebb képe. A néphagyományok és költői feldolgozások útján a magyarság őskora, magyarság életének kialakulása, keresztyénség, mind a mesék, legendák előadásában; a népélet; a történelmi múlt nagy alakjai és mellékük a nagy történelmi küzdelmek közkatonái; az Esze Tamások, Egri nők, stb.; a nagy magyar kutatók felfedezők, írók, Körösi Csoma, Julián Barát, Petőfi regényes élete; a magyar élet jellemzőbb típusai; a népélet és népsajátóságok; mindez a legteljesebb irodalom bevoná-

sával. Így a klasszikusok és a felhasználható kisebb írók művein kívül: Móra Ferenc, Tamási, Nyíró, Tömörkény, s természetesen a népköltészet, népmese, népballada gazdag anyaga. Ezt betetőzi a Toldi magyar világa s az V-ben a magyar múlt szellemi áramlatain végig vezető olvasmányok, ahol szépirodalmi művek mellett tanulmányok, sőt történelmi munkák is szerepelnek. (Takács Sándor rajzai a török harcokról, részletek a Három nemzedékből.) És már itt megkezdődik a magyar irodalom szellemi háttérül világirodalmi szemelvények olvasása, hogy végigkísérje az oktatást a VIII-ik osztályig.

Az itt megismert történelmi problémákkal: „kelet és nyugat közti helyzetünk, nemzeti hivatástudatunk, szellemünket időnkint alakító eszméáramlatok, államszervező erők, állandó és egyes korokban különösen kiemelkedő jellemvonásaink,“ a történelmi magyarság megismerésével betetőződik a magyarság képének kialakítása, hogy a VI. osztály „egyen stációján“ és magasrendű irodalomesztétikai tanulmányain át a VII.—VIII. osztályban eljussunk annak vizsgálatához: mint nyilatkozik meg a magyar lélek és a magyarság összes problémája az egyes korok irodalmában. Tehát itt az irodalom főleg, mint a közösség életének és kérdéseinek megnyilatkozása kerül tárgyalás alá. S az irodalom-ismereti tanulmányok is történelmi és közösségi: ízlés, korszellem, irodalmi élet és változása, fejlődés, stb. míg a VI. osztályban a mű önmagában koroktól, társadalmaktól függetlenül állt a vizsgálódás középpontjában: hogy melyek azok az eszközök, melyekkel az írói élmény alkotássá válik. Az irodalmi anyag kiegészül egykorú kritikával, a korról szóló irodalmi esszékkel, — sőt az őskornál Solymossy ősnéprajzi tanulmányaival, — levelekkel, naplórészletekkel, hogy a kor törekvései és az egyes írók egyénisége jobban kialakuljon, életszerűbbé váljék. Így elérhető, hogy „a fejlődésben a magyar lélek tevékenységét érzékeltesük... igyekezzünk legyőzni azt a szemléletet, mely a régiséget valami jóindulatú humor szemüvegén át nézi és nem lát benne mást, csak ormótlan botorkálást... éreztessük meg, hogy minden időben korszerű feladatai vannak a szellemnek, de a feladatok megoldásához mindig más és más eszközök állnak rendelkezésre.“

De kiegészül az anyag mellőzött korokkal is (humanizmus, reformáció) mellőzött egyéniségekkel és nagy költőink mellőzött alkotásaival. S főleg kiegészül az újabb magyar irodalommal. Ady, Móricz, Tóth Árpád, Kosztolányi, Babits művei az egész anyag folyamán s azután az irodalom történetében mint lezárt kor szerepelnek, — mert „épen irodalmilag fogékonyabb tanítványaink érdeke követeli ezt“, s a lélek formálásban ez az irodalom „éreztesse meg mit jelent az, ha nemzetünk válságba kerül. Irodalmunk ekkori legértékesebb alkotásai hű kifejezői a politikai és erkölcsi bizonytalanságnak és még legkiegyensúlyozottabb lelkiületű íróinkon is észrevehető a kétséges jövő árnyéka. Eljék át tanítványaink lelki megrendüléssel, hogy nemzetünket megérintette a halál keze. Isteni csodával életben maradtunk, a halál közelsége pedig nagy tanulságokat rejt magában: eljuttatott most is, mint már nem egy csapás után nemzetünk sorsának tisztultabb látásához, az elmulasztottak pótlásának akaratáig, az egyéni és közösségi megújulás vágyáig.“

Sőt tovább megy és megkívánja, hogy pár órát szenteljünk a megszállt területek irodalmának is és vessünk pillantást a ma élő irodalomra is a növendékek magán olvasmányaira támaszkodva. Ez aztán — anélkül, hogy a reakciós erők kritikáját kihívatná — szinte korlátlan lehetőséget ad a tanárnak, hogy az irodalom **teljes** segítségét bevonja a tárgyalásba.

De ez a rugalmasság, amellyel teret enged a tanár tevékenységének, az egész módszertani előírást jellemzi. Ilyesfélét olvasunk: „A tárgyalásnak az a módja a

leghelyesebb, amely a mű felfogását leghatározottabban és aránylag legkevesebb fáradsággal biztosítja. Ez a mód esetről-esetre más. Függs az olvasmány természetétől, az osztály értelmi színvonalától, az olvasmánynak az előzőleg olvasott szemelvényekhez való viszonyától.“

„Minden olvasmány előkészítése másképp alakul a tárgy újszerűségének vagy nehézségének foka, a tanulók előzetes ismereteinek mértéke szerint. Az a tanár, aki ismeri osztályát, nagyjából elő tudja irányozni a bevezetés anyagát és célszerű módját.“ „Az első osztályban még ne jelöljünk meg minden hibát, főként olyanokat ne, melyeknek hibavoltát tanítványaink még nem tudják felfogni. A kisdiák ne riadjon meg mindjárt a sok piros jeltől, mely izgatottan készített első dolgozatait tarkázza. Tudvalevő, hogy azok az egészen hibátlan dolgozatok melyek az alsóbb fokon élénk kerülnek, nem egyszer igen lelketlen szárazságok, sablonos fogalmazványok, míg a hibás helyesírású és az élő beszéd mozgalmasságát követő „szerkezettelen“ mondatfűzésű dolgozatokban igen gyakran sok az eredeti megfigyelés, a stiláris találatkonyság és a kifejezésbeli bátorság. A kétféle értéket egyensúlyba kell hozni egymással és egyiket a másik számára nevelési szempontból értékesíteni.“

Ez az intelligens rugalmasság nyilatkozik meg olyan téren is, ahol ez eddig szentségtörésszámba ment: az egyoldalú fehér idealizmusban a nevelés terén. Toldi személyéről szólva többek közt ezt mondja: „Ez a személyiség eszményi volta mellett igen sokrétű. Van benne árnyékos felület is. Ember és magyar ő a legéletszerűbben.“

Beszélhetnénk még a módszeres utasítások sok érdekes részletéről, az egészen végigvonuló, minden formalizmust kiírtó modern szempontokról. De hadd örvendjünk múltunk néhány keservének kimúlásán: „Lirai versek tartalmát követelni nem szabad.“ „A részletes tárgyalás nem kezdődhetik ezzel a felhívással: „Mondja el a maga szavaival, mit olvasott“. A ritmus a versfolyásnál ne nyomja el az értelmet, „viszont azonban nem szabad a ritmus kellő éreztetését üldözni és a gyermekből a ritmusérzéklet kiölni... nem szép versolvasás az, amely a rimet és ritmust hallhatatlanná teszi.“

És most még két helyet idézünk az utasításból, hogy lássuk, mi az elképzelése a tanítás lefolyásáról, egész atmoszférájáról: „Éreztesse a tanár az olvasmány jelentőségét, valamint szépségét. Azonosítsa magát az olvasmány erkölcsi felfogásával, a költemény alapérzelmével. Az olvasmányoknak ily komolyan vétele, jelentőségének személyes átérzése, szépségének elsősorban a tanár lelkében tükröződő hatása fogja biztosítani az olvasmány erkölcsi és esztétikai hatását.“ És a másik: „A tüzetes megbeszélés előtt hagyjunk alkalmat minden fokon azoknak a megnyilatkozásoknak, melyek az olvasmány hatásaként rögtön jelentkeznek a tanulóknak. Szoktassuk is különösen szemérmesebb és zárkózottabb tanítványainkat arra, hogy így határozottabb kérdés nélkül is meg merjenek és tudjanak nyilatkozni.“

Olyan szellemi műhely alakul ki szemünk előtt ebben az elképzelésben, melyben a nagy alkotások szelleme fogja egybe tanárt és diákot; ahol nincs a régi távolság tanár-diák, kérdező-felelő közt; csak irányító van, aki a maga fejlettebb ízlésével, élettapasztalataival egész gazdag lelkivilágával élménnyé, okulássá, átélt életté tudja tenni a nagy művekbe sűrített emberi lelket; ahol nem a kényelmes mechanizálás és lecke-felmondás módszerébe törjük belé az irodalmat és esztétikát — ami bele nem törhető ebbe a módszerbe, az végleg kimarad a nevelésből, — hanem ahol a tanárral közös munkában tapintanak rá a művek belső törvényeire; és ahol nyolc osztályon át a magyar nyelv és gondolkozásmód egész gazdagságával felvértezett egyéniség vigyázó gondossága mellett gyakorolják a magyar kifejezést, szóban és írásban és a

nyelv tisztaság és szókinészgyűjtés elemi problémáin kezdve, nyelvészeti problémákon és legmagasabb stíluselmzések végezve jutnak el a nyelv belső életének, a kifejezés szépségének megértéséig.

És most ne legyünk kicsinyhitűek, ne kérjük: vajjon megvalósul-e mindez? Ne beszéljünk arról, hány régi tanár fogja ezt így csinálni? Ne kérjük, hol van az a tanárképzés, ahol késik az egyetemi homályban, mely erre a feladatra képessé teszi a tanárgenerációt? Ne emlegessük, hogy az óraszám maradt oly kevés, mint régen. Hanem örüljünk most annak, hogy maga az irodalom nagyobb arányban jut az ifjúsághoz; hogy az új tanterv mégis csak változást okozzon a tanítás módjában, ha másban nem, hát a holt anyag magoltatásának ~~helyén~~ ^{előtt}; örüljünk az iskolában hatóerővé váló modern irodalomnak; főleg pedig annak, hogy értelmes és modern szellemek úgy dolgozhatnak, hogy a „hivatalos“ előírás ez egyszer nem korlátozni fogja őket, hanem segíteni.

És fiatalos reménnyel már a jövő társadalmát látjuk, amely átment az irodalom nevelésén; amely már nem fog megbotránkózni ízlése, ítéletei, emberisége sivár voltával, amelynek lelkében ott lesz irodalmunk egész humanitása; amely már életet, embert, magyarságot, nem primitív, elfogult, kicsinyes szempontokból fog szemlélteni, hanem azzal az emelkedett sok szempontú és megértő szemmel, ami a sokat látott és sokat átélt, gazdag lelkek tulajdona.

Ma, amikor oly sok szép reform-vágy feszül társadalmunkban, örömmel üdvözljük ezt az első megtett lépést azon az úton, mely az emberibb magyar társadalom felé vezet...

Vargyas Lajos.

Az „erdélyiség“ kulturtörténete.

Amikor pár évvel ezelőtt az Erdélyi Helikon írógárdája magyarországi városokban tett körútja alkalmából irodalmi előadóesteket rendezett, az egész ország visszhangzott szavuktól. Minden magyar ember, aki hallotta őket, meg volt győződve arról, hogy az ő erdélyi művészetük egészen különálló, megbecsülhetetlen értéke a magyar kultúrának. Megérdemelték, hogy olyan nagy szeretettel fogadják a magyar testvérek elszakított erdélyi véreink hírhozóit. Indításokat, útmutatást adtak ifjú nemzedékünknek, hogyan kell akkor is szívvel-leléssel dolgozni a magyarság kulturális előbbrejutásáért, amikor mindenütt csak elnyomás, meg nem értés és meg nem érdemelt szigorú ellenőrzés jut osztályrészül.

Azt a sajátos „erdélyiséget“ hozták, amit végeredményben mindig csak érezni lehet, s józan definíció korlátaiba sohasem sikerült szorítani. Vers és filozófia próbált hozzáférközni, de kevés sikerrel. Jelen cikkemben arra szeretnék szerény próbálkozást tenni, hogy a kultúr-történet vázlatán mutassam be, *hogyan is alakult ki ez a sajátos erdélyi szellem?*

Erdély geográfiailag is egészet alkot, ebből következik, hogy gazdaságilag, kulturális szempontból is egészen speciális a helyzete.

Már a római birodalom fénykorában is virágzó kultúrát találunk ezen a földön, de ez nem volt olyan, hogy maradandó emlékeket produkálhatott volna. Egyrészt a római birodalom központjától elég messze feküdt, másrészt pedig nem volt kialakult egységes nemzeti közszellem. Azonban a

maga szellemi önállóságát, különállását ekkor is megtartotta. A rómaiak nem tudták átforgatni, s Erdély sem tudott Rómához asszimilálódni.

A magyar hódítással Erdély egy évezreden keresztül szerves része lett Magyarországnak, de politikája, kultúrája nem mindig volt azonos az anyaországgal. Amit mi „erdélyi“-nek nevezünk, ekkor még nem alakult ki, de *csirájában már megvolt*. Államformája, amely mindig az önállóságra törekedett, már ekkor kezdett kialakulni. Az Árpádok alatt külön tartomány volt. Valami csodálatos, megmagyarázhatatlan feszültség élt az erdélyi lélekben, amely kész volt a teljes elszakadásra úgy politikailag, mint kulturális szempontból, hogy adottságait saját maga gyümölcsöztethesse. István király sok nehéz küzdelem árán tudta csak országához csatolni. Erdély függetlenségre való törekvése megakadt, egy bizonyos időre kitolódott, de sajátos egyénisége, gondolkodásmódja megmaradt. Nehéz helyzet állt elő lakói számára, mert a gyepűn túl feküdt földjük. Magyarok és székelyek telepedtek le először. A szászok ugyancsak az Árpádok idejében jöttek erre a földre. Gyéren lakott terület volt, szükségesnek mutatkozott tehát a lakosok szaporítása. A szászok, mint szabad emberek kerültek ide, jogaik és társadalmi berendezettségük épségben hagyása mellett. Erdély a szászok telepedése után megszűnt gyepűlvének lenni. Az utolsó Árpádok idejében már együtt volt az a három nemzet, amely a hosszú évszázadok alatt egy volt mindenben, harcban, küzdelemben, szenvedésben, bőségben és szűkölkedésben egyaránt. Ekkor már kialakult Erdély etnográfiai térképe.

Erdély közjogilag és a valóságban is külön rendezte be a maga államát három autonóm területen. Társadalmi is különböző volt, csak egymásrataltságuk és a korona kötötte össze a három nemzetet. Ha meg is volt néha az a vágy közöttük, hogy elszakadjanak egymástól, mégis épülnek azok a szilárd alapok, amelyre egy közös független államiságot építettek. A városok autonóm berendezkedése lehetővé tette alkalmas időben való gazdagabb, boldogabb életnek a lehetőségét. Az anyagi fellendüléssel minden államban együtt jár a szellemi fellendülés. Így volt Erdélyben is. Az erdélyi szellem ebben az időben kezd kibontakozni minden téren. Nagy dolgok történtek volna, ha nem jön éppen ezekben a feszült időkben egy új szellemi forradalom, amely a huszita tanok által a lelki szabadság és az emberi egyenlőség gondolatát plántálta bele az erdélyi lélekbe. A huszitizmus hirdette, hogy az egyházat, amely eddig a külsőségekben nyilatkozott meg leginkább, vissza kell állítani az egyszerűsége. Hirdette az embereknek, hogy ne földi vagyonnal dicsekedjenek és azt gyűjtsék, hanem a lélek legyen a fontos, az ember lelki vagyonát senki sem veheti el, senki sem törheti össze. Az új tanok számára Erdély nagyon jó talaj volt. Hiába akarták tűzzel-vassal katolikus részről kiirtani a protestantizmusnak még az irmagját is, nem tudták. Az erdélyi lélek valahogy predestinálva volt arra, hogy a protestantizmus híve legyen.

A három nemzet életében fordulópontot jelentett a kápolnai szövetségkötés, amelyet a nemesek osztályérdekéért folyó harc előzött meg. Ez a szövetség olyan erős volt, hogy a forradalom lezajlása után nemcsak, hogy nem bomlott széjjel, hanem mindinkább szorosabbá lett, szilárd alapja lett Erdély később megállapított független alkotmányának. Hogy a mohácsi vész szomorú következményét ők nem érezték annyira, az ennek a szövetségkötésnek köszönhető, mert előrelátó, gondos politikai felkészültséggel minden